

DESPRE TOPURI, CA MODALITĂȚI DE PROMOVARE A LECTURILOR

Vlad POHILĂ

Pentru a deschide mai ușor acest subiect – altfel, demn de toată atenția noastră –, să deschidem pe o clipă DEX-ul, ca să ne amintim ce înseamnă „top”: *„Clasament al preferințelor pentru spectacole, actori, bucăți muzicale, manifestări artistice etc., pe baza punctajului oferit de publicul spectator sau de specialiști, direct sau prin corespondență; din engl. top.”* Definiția din DEX ar fi perfectă dacă, înainte de faimosul **etc.**, am fi găsit barem unul, încă, din aceste cuvinte: *cărți, apariții editoriale; creații literar-artistice; lecturi, scrieri demne de atenția cititorilor; eventual, sugestii de lectură sau idei pentru lectură.* (Curios că celelalte accepții ale cuvântului „top” sînt prezentate impecabil în dicționarele explicative: **1.** pachet de hîrtie sau de carton (cuprinzînd un anumit număr de coli). **2.** (*pop.*) pachet de bumbac (cu un anumit număr de legături). **3.** (*inv.*) val de postav. – Din turcă **top**.”)

Deși cuvîntul însuși, **top**, în accepția care ne interesează, este un neologism, noțiunea redată este veche „de cînd lumea”. Într-o formă specifică, desigur, topurile – ca niște repere de culturalizare, inclusiv sugestii de lectură pentru societatea cultă – existau și în Antichitate. În Evul Mediu, în epoca Renașterii, în Secolul Luminilor aceste liste-sugestii se completau și se desăvîrșeau, totodată extinzîndu-și continuu destinatarii. În secolul al XIX-lea rolul de propagator al performanțelor culturale a revenit revistelor literare și culturale. Așa era nu numai la Paris, Londra, Berlin, Viena sau Petersburg, dar și în marile centre culturale din țările române: la București, Iași, Galați, Arad, Timișoara, Sibiu, Cluj etc.

ziare și reviste ca *Albina* (și *Alăuta*) românească, *Curierul românesc*, *Dacia literară*, *Familia*, *Tribuna*, *Telegraful*, *Convorbiri literare* etc. recenzau, adică recomandau noi creații literare românești sau noi traduceri. Totodată, ele întocmeau și liste ale unor scrieri din trecut ce meritau atenția contemporanilor. În secolul al XX-lea formula topurilor a ajuns la gradul de perfecționare pe care îl cunoaștem și noi.

La drept vorbind, în veacul trecut topurile au devenit o modă, poate chiar o adevărată epidemie. Nu există domeniu al activității umane în care să nu se facă clasamente, acestea urmărind, de regulă, scopul de a promova, de a populariza ceva: genuri de artă, competiții (festivaluri, concursuri, ateliere), personalități, opere... Auzisem mai de mult despre *The Top Ten: Writers Pick Their Favorite Books*, organizat în SUA, de redacția faimosului ziar *The New York Times*. Mai exact – de J. Peder Zane și echipa suplimentului literar *Book Review* al acestui prestigios cotidian newyorkez, prestigiu ce asigură o difuzare pe scară mondială a laudabilei inițiative din SUA. Acest J. Peder Zane și colegii săi au făcut (continuînd să-l înnoiască, să-l perfecționeze) un top al celor mai bune cărți și al celor mai buni autori din toate timpurile. Și mai exact, au solicitat opiniile a 125 de scriitori din SUA și Marea Britanie: fiecare din aceștia urma să alcătuiască o listă proprie cu zece cărți preferate, scrise din antichitate pînă în prezent (romane, povestiri și nuvele, piese de teatru, poezii). Ar fi trebuit să iasă o listă cu 1250 de opere (capodopere!) de tot atîția autori, dar s-au produs firești intersecții: în listele de prefe-

rințe ale multor dintre scriitorii antrenați în sondaj adeseori au nimerit aceleași opere, aceeași autori. Astfel încât, topul, apoi și volumul ce a apărut, *The Top Ten: Writers Pick Their Favorite Books*, include aproape 550 de titluri de circa 300 de autori. Menționăm că scriitorii ce aveau să devină autori ai topului au acordat și puncte (de la unu la zece) operelor recomandate, însă diferențierea aceasta, de zece puncte, nu ni se pare relevantă. Credem că merită atenția noastră specială compartimentele cumva generalizatoare ale *Top Ten: Cele mai bune cărți din toate timpurile, Cele mai bune zece cărți ale sec. XIX, Cele mai bune cărți ale sec. XX, Top autori după numărul de titluri propuse, Top autori după punctajul obținut* etc. Cei care cunosc engleza (și se interesează sincer de lecturi, de soarta cărții în genere) pot afla mai multe, inclusiv amănunte surprinzătoare, vizitând acest portal: <http://www.toptenbooks.net/>

544 de titluri este, indiscutabil, o listă enormă, bănuim că include cărți de citit pentru zece, poate chiar 20 de ani. Opere extrem de diferite – ca gen, specie, curent literar sau apartenență etnolingvistică. Deși... tocmai la acest ultim punct – în urma unei studieri (recunosc: destul de superficială) a listelor din *Topul* lui J. Peder Zane –, ne-a și pus pe gânduri. De fapt, nu ar fi trebuit să ne pună pe gânduri: și englezii, și americanii au nu numai gusturi specifice (în raport cu noi și cu oricare alte popoare), dar au și viziuni, atitudini, preferințe... chiar și ciudățeniile specifice. O manifestare a acestor particularități rezidă în preferința netă pentru valorile lor (în cazul dat – pentru autorii, cărțile lor). Shakespeare, D. Swift, Ch. Dickens, Mark Twain, Herman Melville, Henry James, Fr. Scott Fitzgerald, W. Faulkner, J. Joyce, Hemingway, Jane Austen, George Eliot, Flannery O'Connor, Virginia Woolf și alți scriitori britanici și americani se află în capul, în cel mai rău caz – la mijlocul multor liste,

foarte rar sau niciodată la capătul acestora. Avînd în vedere faptul că listele acestea de recorduri literare (tot ele, și sugestii de lectură) au fost făcute de britanici și americani (fie ei și scriitori), este firesc să-i fi plasat în prim-plan pe autorii lor – pentru că îi cunosc mai bine, pentru că operele acestora le sînt mai dragi, pentru că e bine să-ți cunoști și să-ți iubești primordial ce e al tău, apoi ce e străin. În acest sens, literaturii din Marea Britanie și din SUA, oferă eventualilor cititori ghidați de *Top Ten* și o lecție de patriotism.

Și ce formă frumoasă de patriotism! – să propagi în lume scriitorii preferați și operele lor cele mai de seamă.

Nicio altă literatură de pe mapamond, decît cele două amintite, nu e prezentă în *Topul* lui J. Peder Zane cît de cît onorabil, cuprinzător sau măcar reprezentativ. Cam cîte zece la sută din liste (cu scriitori, respectiv, cu opere) revin germanilor și rușilor. Feodor Dostoievski și Lev Tolstoi apar în cam fiecare a patra listă de recomandări, acești clasici ruși fiind urmați, ca frecvență / preferință / recomandare de lectură, de Cehov și Gogol. Îi surclasează însă Vl. Nabokov (ah, *Lolita!* mai în centrul atenției decît *Anna Karenina!*), cu statutul său dedublat, de scriitor ruso-american, lista rușilor fiind încheiată de Al. Soljenițin. Prezența lor relativ mare este o dovadă a popularității de care se bucură acești scriitori din Rusia dincolo de hotarele patriei lor. Lumea pare a fi la fel de frapată și de moralitatea romanelor lui Lev Tolstoi, și de schizofrenia (numită atît de elegant: „polifonie”) inerentă a prozelor lui Dostoievski. Dar mai e la mijloc ceva: printre cei 125 de scriitori atrași în sondajul lui Peder Zane aflăm un număr deloc neglijabil de evrei cu rădăcini în Rusia. În fine, această prezență a scriitorilor ruși e o dovadă că americanii și britanicii nu suferă defel de rusofobie, spre deosebire de ruși, care nu-și pot imagina existența fără a da ripos-

te unei închipuite dușmăanii a Londrei și Washingtonului.

Revenind la reprezentativitatea dezechilibrată a literaturilor altor popoare decât britanicii și nord-americanii, nu putem să nu semnalăm, cu regret, limitarea, reducerea pînă la minimum a scriitorilor și capodoperelor din trei mari literaturi: franceză, spaniolă și italiană. Poate cea mai nedreaptă este reprezentarea literaturii italiene. Și cînd te gîndești că Dante, Petrarca sau Boccaccio au impresionat nu numai patria lor, dar și Europa cu mult înainte de Shakespeare!... Ar fi incredibil de nu ar fi adevărat că literatura franceză este reprezentată, în *The Top Ten: Writers Pick Their Favorite Books*, prin Flaubert (*Doamna Bovary*, și abia după ea *Educația sentimentală*), Balzac, Maupassant, Proust, Camus și... cam atît! Dar, orice s-ar spune, tocmai francezii, prin scrisul lor, au oferit veritabile modele – artistice, estetice, ideatice, morale etc. – înainte de reformele din învățămînt desfășurate de Oliver Cromwell și hăt înainte de apariția, pe harta lumii, a Statelor Unite ale Americii. Spaniolii în acest top au, de fapt, un singur sol: Cervantes, cu al său *Don Quijote*. Nimic de mirare, în fond, căci modelul literar și etic oferit de Cervantes prin *Don Quijote* a impresionat puternic numeroși scriitori din secolele următoare. Dostoievski, bunăoară, îl pune pe Cavalerul de la Mancha alături de Iisus Cristos și Cervantes era unul dintre scriitorii lui cei mai dragi. (Între paranteze fie spus, alături de faimosul spaniol, o altă mare simpatie literară a acestui extraordinar rus era... franțuzoica George Sand! – asta, à propos de surprizele ce le pot oferi gusturile scriitorilor!). Undeva, în chestionarul unui scriitor participant la *Top Ten*, apare și contemporanul lui Cervantes – Lope de Vega, cu o piesă, una din cele peste 400 cîte a lăsat el în patrimoniul cultural al patriei sale. În secolele XIX-XX spaniolii au avut numeroși poeți și roman-

cieri de seamă, însă aceștia au rămas dincolo de atenția popului american.

Alte literaturi decât cele trecute de noi în revistă mai sus (britanică, americană, germană, rusă, franceză, spaniolă, italiană) există și mai nesigur în accepția scriitorilor ce au contribuit la apariția *Top Ten*. Poate cu o excepție: Franz Kafka, marele narator și psiholog cu un statut atît de confuz-cosmopolit („praghez”, evreu, austriac, „germanolingv”...), prezent în liste cu trei romane (*Procesul*, *Castelul*, *America*) și cîteva nuvele (*Metamorfoza*, *Colonia penitenciară*, *Verdictul* etc.). Este prezent cu trei romane și tot atîtea nuvele Gabriel García Márquez, flancat, într-un fel, de Mario Vargas Llosa. Cineva și-a amintit de romanele lui Henryk Sienkiewicz, altcineva a recomandat niște poezii de Rabindranath Tagore și (culmea!) o piesă dramatică de Eugen Ionescu, un al treilea participant la sondaj a evocat figura bravului soldat Švejk, adică și pe cea a autorului, Jaroslav Hašek...

Pe scurt, literaturile „mici”, cum sînt numite pe nedrept literaturile popoarelor nu prea numeroase și relativ mai timid prezente la masa istoriei europene sau mondiale, nu că ar fi neglijate, dar nu prea au avut șanse de a nimeri într-un top alcătuit de oameni ai scrisului din țări cu un vechi și solid (Marea Britanie) și pur și simplu solid (SUA) patrimoniu spiritual. Din acest motiv, superbul *Top Ten* ar fi recomandabil și la noi, însă utilizabil – doar într-o anumită măsură. Căci nimic nu poate fi bun, eficient, folositor fără a include și valorile naționale, în cazul nostru – literatura română, cu patrimoniul ei funcțional mai bine de patru secole.

În această situație, nu ne rămîne decât să elaborăm topuri proprii, în care literatura universală va fi obligatoriu prezentă, dar rezervînd – în eventualele liste cu recomandări pentru lectură – cel puțin un sfert de locuri pentru opere create de autori din întreg spațiul românesc.

Nu am putut da de urma vreunui top românesc, asemănător cu al lui J. Peder Zane. Dacă o fi fost, nu a lăsat urme prea vizibile – bunăoară, vreo carte cu sugestii de lectură, formulate de Biblioteca Națională (de la București sau de la Chișinău), de vreo asociație scriitoricească sau de vreo societate a bibliofililor – ca să mă refer la doar trei foruri ce ar fi cel mai indicate pentru organizarea și impunerea unui astfel de top. Dar poate că surpriza o va face „a patra forță” – Biblioteca Municipală, de exemplu? Adică angajații ei,

evident, în colaborare cu unii oameni de cultură, de creație, ai scrisului. Necesitatea unui top se simte din două puncte de vedere, cel puțin: pentru a avea ce recomanda utilizatorilor bibliotecii, oamenilor cititori în genere, mai ales celor tineri. Și pentru a testa, și la nivelul nostru, gusturile, preferințele, sugestiile de lectură ce ar merita să aibă o răspundere mai largă, dacă nu generală.

Am putea intra într-o nouă fază a definirii topurilor în domeniul cititului de cărți? Nu este defel exclus.

